

SISU

Sissekande teema valimine ja piiritlemine	1
1. LÄHTU TÄNAPÄEVAST	1
2. TEEMA PIIRITLEMINE	1
3. PRAKTILISED VÕIMALUSED	2
Teema avamine ja allikad	2
Sissekande alalõigud	3
1. KIRJELDUS JA AJALOOLINE TAUST	3
2. JÄTKUSUUTLIKKUS	4
3. LISAMATERJALID	4

Vaimne ehk elav kultuuripärand tähendab eelmistelt põlvkondadelt saadud teadmisi, oskusi, kombeid ja tavasid, mis on kogukondadele omased ja olulised ka praegu. Need on kogukonnatunde aluseks ja ühendavad meid seega omavahel.

Lähemalt loe infovihikust „Vaimne kultuuripärand Eestis” (<https://rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2020/04/1-Vaimne-kultuurip2rand-Eestis.pdf>).

Sissekande teema valimine ja piiritlemine

Esimene ja olulisim samm nimistu sissekande koostamisel on teema valimine ja piiritlemine. Et sissekanne saaks terviklik, tuleb valitud teemale jääda kindlaks nii teavet kogudes (välitöödel ja kirjalike allikatega töötades), tekstide kirjutamisel kui ka lisamaterjale, nagu fotod ja videod, kokku pannes.

Igat sissekannet kavandades peakski endalt kõigepealt küsima:

- milline on see kogukond, kelle vaimset kultuuripärandit tahan tutvustada?
- millised on need eelmistelt põlvkondadelt saadud teadmised, oskused, kombed ja tavad, mis neid inimesi praegu ühendavad?

Teemat valides tuleks pöörata järgmistele teguritele:

1. LÄHTU TÄNAPÄEVAST

Valiku tegemisel lähtu tänapäevast, mitte minevikust. Vali selline teema, mis on oluline ja huvitav siin ja praegu, mitte see, mille minevik tundub põnev. Ajalooline taust on vajalik tänapäeva mõistmiseks, kuid nimistu ei tutvusta ajaloolisi nähtusi. Seega tuleks endalt küsida:

- Milline on minu kaasaegsete jaoks oluline vaimne kultuuripärand – mis läheb neile korda?
- Millise praeguse kogukonna vaimse pärandiga soovin tegeleda?

Kaasajast rääkides on oluliseks infoallikaks vestlused kogukonna liikmetega. Nendelt saab teada, kuidas kõnealune vaimne kultuuripärand tänapäeval toimib ning milline on selle tähendus.

2. TEEMA PIIRITLEMINE

Alustuseks tuleks otsustada, millisest kogukonnast ja millisest teadmises, oskusest, kombest või tavast tuleb juttu. Mida täpsemini on piiritletud teema, seda lihtsam on seda uurida ja

nimistu jaoks sissekannet koostada. Ideaalis võiks kirjutaja ise olla seotud valitud kogukonnaga ja tunda, et tegemist on ka tema vaimse pärandiga. Sissekande koostamisel tuleb keskenduda valitud kogukonnale ning ka lugejale peab olema arusaadav, millise kogukonnaga on tegemist.

See võiks tulla välja juba sissekande pealkirjast. Näiteks „[Suguvõsauurimine Eesti Genealoogia Seltsis](#)” või „[Lambavillast käsitöö tegemine Karula kandis](#)”.

Pea meeles: Kogukonnana võib vaadelda igat inimrühma, keda seob ühine vaimne kultuuripärand: teadmised, väärtused, arusaamad või tavad. Vaimne pärand loob ühtsustunde, mis liidab inimesed kogukondadeks ja hoiab neid koos. Ühtsustunde ja ühine vaimne pärand võib tuleneda sarnasest päritolust, elupaigast, ametist, hobidest või muust. Igaüks meist kuulub korraga mitmesse eriilmelisse kogukonda.

Enamasti ei ole võimalik võtta nimistu sissekande jaoks ette suuremahulist uurimistööd, mis hõlmaks väga laia teemat, suurt piirkonda või kogukonda. Kui valitud teadmine, oskus, komme või tava ise on laialt levinud, on hõlpsam keskenduda mõnele konkreetsele väiksemale kogukonnale, kelle vaimse pärandi hulka see kuulub. Nendele võiksid keskenduda nii sissekanne kui ka välitööd. Nimistu huviorbiidis ongi pigem kohalik ja kogukondlik vaimne pärand.

Kuigi koduõlut valmistatakse üle Eesti, on nimistus praegu sissekanded kolme kogukonna kohta: „[Koduõlle tegemine vanal Võrumaal](#)”, „[Koduõlle valmistamine ja joomine Hiiumaal](#)” ja „[Õlle tegemine ja joomine Kihnus](#)”.

Juhul kui kogukond on seotud kindla paiga või piirkonnaga, aitab ka see teemat piiritleda. Samas tuleks olla ettevaatlik, et sihilik piirkonna eripära otsimine ilma kogukonda määratlemata ei viiks olukorran, kus on ebaselge, kellest ja kelle vaimsest pärandist on juttu.

3. PRAKTILISED VÕIMALUSED

Teema valikul tuleks kindlasti arvestada ka praktiliste võimalustega. Varakult peaks tegema selgeks, kas valitud teema kohta on olemas piisavalt teavet ning kust seda leida. Mõelda tasub ka sellele, kas on võimalik leida informante ja nendega kokku saada. Sellest sõltub oluliselt, kui palju kulub teema uurimisele aega. Loomulikult võib uurija ka hoolikast eeltööst hoolimata sattuda töö käigus materjalidele või informantidele, kelle või mille olemasolust ei olnud alustades aimu. Just oma esimeste sissekannete jaoks tasub valida selliseid teemasid, mille kohta leiab teavet lihtsa vaevaga.

Teema avamine ja allikad

Sissekande koostamine algab teemaga tutvumisest. Tuleks viia end kurssi nii selle tänapäevase kui ka ajaloolise mõõtmega. Alles siis saab valida sissekande täpse pealkirja ja rõhuasetuse ning valmistuda välitöödeks – inimeste küsitlemiseks. Et osata küsimusi esitada, peab uuritavat teemat valdama. Lihtsam on valida teema, millega oled juba tuttav.

Kui teema on valitud, tuleks enne materjali kogumist, välitöid ja tekstide koostamist läbi mõelda, kuidas teemale läheneda.

- Kuidas leian vastused sissekande koostamise juhises loetletud abistavatele küsimustele?
- Kust ja kellelt saan vajalikku infot?

Sissekande koostamiseks oleks hea kasutada nii kirjalike materjale kui ka koguda uut infot välitöödel: küsitleda inimesi, kelle elus on see teadmine, oskus komme või tava olulisel kohal.

Väljavõtte sissekande koostamise juhiseist:

Kirjeldus	Ajalooline taust
See on sissekande tähtsaim osa, mille koostamine on otstarbekas jätta viimaseks. Anna ülevaade teadmise, oskuse, kombe või tava olemusest ja tähendusest selle tänases kontekstis. Kirjelda • milles seisneb see teadmine, oskus, kombe või tava tänapäeval?• kes on sellega seotud? Kuidas?• millised tegevused on sellega seotud?• millised uskumused, rituaalid või reeglid on sellega seotud? Analüüsi • milline koht on sellel inimeste (igapäeva)elus?• miks on see teadmine, oskus, kombe või tava nende inimeste jaoks tähtis? Kõige rohkem 2000 tähemärki. Pikemad tekstid lisa tekstifailina (Lisainfo).	Anna ülevaade selle teadmise, oskuse, kombe või tava ajaloolisest taustast: ▪ Kuidas on see kujunenud selliseks, nagu ta hetkel on?▪ Kuidas on muutunud selle roll ja tähendus igapäevaelus? Kui ajaloolise tausta kohta on vähe teada, anna edasi olemasoleva info tuum. Sellisel juhul võid mainida, millistel allikatel tekst põhineb. Kõige rohkem 2000 tähemärki. Pikemad tekstid lisa tekstifailina (Lisainfo).

Need küsimused näitavad, et nimistu sissekanne peab andma lugejale tervikpildi tutvustatavast elevast pärandist ja aitama mõista selle tuuma. Lühike ja kergestimõistetav ülevaade peab selgitama, millega on tegemist ning kuidas antud vaimse kultuuripärandi elab ja toimib praeguses ühiskonnas meie kaasaegsete elus – miks on need teadmised ja oskused (ning nende tulemused) inimestele olulised ja vajalikud?

Kultuuri ja kultuurinähtuste mõistmiseks ja nendest kirjutamiseks on alati tarvis tunda konteksti. Eriti sellisest vaimsest kultuuripärandist rääkides, mis on seotud teatud esemetega, on oht keskenduda liialt esemete endi ning nende valmistamise kirjeldamisele. Esemed ja nende valmistamine on aga tihedalt seotud nende kasutamisega. Ei valmistamist ega kasutamist eksisteeriks omakorda ilma inimesteta. Ka seda pärandit uurides ja tutvustades ei saa minna mööda inimestest. Nimistu sissekanne peaks keskenduma sellele, mida inimesed teevad, teavad ja oskavad ning miks on see kõik neile tähtis.

Selleks et mõista vaimset pärandit, tuleb kõigepealt mõista ja tunda kogukonda. Laiem ettekujutus kogukonnast aitab paigutada vaimse pärandi taustsüsteemi (konteksti). Vaid läbi inimeste, kelle pärandiga on tegemist, saame mõista selle olemust ja tähendust. Selles mõttes on ka informandid uurimisobjektiks. Nendega vesteldes ning küsimusi ettevalmistades tuleb pöörata tähelepanu ka sellele, kuidas nemad ja kogukond laiemalt oma kultuuripärandist räägivad ja mõtlevad. Nii saame teada, mida see nende jaoks tähendab ja millist rolli mängib nende elus.

Informantideks sobivadki kõige paremini kogukonna liikmed. Neilt kuuldut saab kombineerida muude materjalidega. Muuseumites, arhiivides ja raamatukogudes leiduva teabe kõrval võivad osutada kasulikult ka ajalehe- ja ajakirjaartiklid või tele- ja raadiosaated.

Sissekande koostaja ülesanne on kogutud infot analüüsida, üldistada ja teha sellest kokkuvõtte.

Sissekande alalõigud

Tähtis on, et kõik alalõigud moodustaksid terviku ning käsitleksid ühte ja sama teadmist, oskust kommet või tava. Valitud teemale tuleks jääda truuks.

1. KIRJELDUS JA AJALOOLINE TAUST

Kogu nimistu sissekande olulisim tekst on esimene alalõik – kirjeldus. Võtmesõnadeks on siin analüütiline lähenemine tänapäevasele olukorrale. Kindlasti ei tohiks keskenduda eseme või selle valmistamisprotsessi kirjeldusele. Vajadusel saab sellised spetsiifilisemad kirjeldused paigutada eraldi tekstifailina lisamaterjalide alla.

Ajaloolise tausta ülesandeks on anda kontekstile ka ajaline mõõde ning näidata, kuidas vaimne pärand on saanud selliseks, millisena seda tutvustab kirjeldus. Minevik aitab mõista tänapäeva. Kui ajaloolise tausta kohta on leida vähe infot, võib see põhineda ka ainult informatide ütlustel.

2. JÄTKUSUUTLIKKUS

Jätkusuutlikkuse all mõeldakse nimistu kontekstis seda, kas ja kuidas on kõnealuse vaimse kultuuripärandi edasiandmine ja kandumine praegusel ajal kindlustatud. Seda väga olulist teemat võiks puudutada juba kirjelduses, kuid täpsema ülevaate saab anda siin. Lähtuda tuleb ikka praegusest olukorrast.

Nagu teame, ei vaja vaimne kultuuripärand alati kaitset. Kahte järgnevat lahtrit *Võimalikud ohud ja Nähtuse, oskuse, teadmise toetamiseks astunud sammud* ei pea alati täitma. Kui tundub, et kõnealuse teadmise, oskuse, kombe või tava kestmajäämine on ohus, tuleks kirjutada võimalikest ohtudest. Kui edasiandmise ja -kandumise tagamiseks on viimasel ajal midagi teadlikult ette võetud, saab sellest kirjutada teises ülalmainitud lahtris. Tuleks seletada lahti, milles seisnevad *ohud* ja/või mida on (kogukonnas) tehtud vaimse kultuuripärandi edasikestmise heaks ning milline on selle tegevuse mõju.

3. LISAMATERJALID

Mitmeid nüansse saab paremini kui tekstis selgitada hoopis fotode ja pildiallkirjade ning abil. Lisamaterjalid (fotod, videod, helilõigud, pikemad tekstid) peavad moodustama sissekande tekstiga ühtse terviku. Need peaksid olema otseselt seotud valitud teemaga, toetama sissekande teksti ning aitama seda mõista.